

Asia Tekijänoikeus kukkatelineisiin ja valosarjojen kehikkoihin
Hakija X Ky
Annettu Helsingissä 8.1.1999

Selostus asiasta

X Ky (jäljempänä X) on 29.10.1998 saapuneella kirjelmällä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kukkatelineisiin ja valosarjan kehikkoina oleviin eläinhahmoihin liittyen.

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että X valmistaa muun muassa erilaisia kukkatelineitä sekä valosarjan kehikkoina olevia eläinhahmoja. Suunnittelutyön on tehnyt X:n vastuunalainen yhtiömies. Kaikki suunnittelijalle kuuluneet oikeudet ovat siirtyneet yhtiölle.

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että X:n markkinoimat ja sen vastuunalaisen yhtiömiehen suunnittelemat kukkatelineet muodostavat yhtenäisen sarjan, johon kuuluu sekä maahan pystytettäviä telineitä että seinään tai pylvääseen kiinnitettäviä telineitä. Telineiden suunnittelu on pitkäaikaisen ja huolellisen työn tulos. Lausuntopyynnön mukaan telineet ovat itsenäisen ja omaperäisen luomistyön tuloksia. Toinen suunnittelija työhön ryhtyessään todennäköisesti päätyisi erilaiseen lopputulokseen. Yhtiö toteaa näkemyksensä, että lausuntopyynnössä tarkoitetut kukkatelineet ovat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia.

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että X valmistaa myös sen vastuunalaisen yhtiömiehen suunnittelemaa pääasiassa eläimiä esittäviä hahmoja, jotka on tarkoitettu valosarjojen kehikoiksi. Lausuntopyynnön mukaan kehikoissa on kuvattuna omaperäisellä tavalla tyylliteltyjä jouluun ja talveen liittyviä hahmoja. Yhtiön käsityksen mukaan kukkatelineet muodostavat itsenäisen ja omaperäisen tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen. Toinen henkilö ryhtyessään tekemään mainitunlaisia hahmoja ei yhtiön näkemyksen mukaan voi päätyä samaan lopputulokseen muuta kuin kopioimalla yhtiön valmistamat hahmot.

Lausuntopyynnön mukaan tekijänoikeuslain 1 §:ssä on erittäin niukasti perusteltu tekijänoikeuden suojan kohdetta. Lausuntopyynnön kohteena olevien tuotteiden kaltaiset teokset on yhtiön käsityksen mukaan tekijänoikeuden teosluokituksessa luettu kuuluvan lähinnä taidekäsityksen ja taideteollisuuden piiriin. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on näiden

yhteydessä usein todettu, että teostasoa on korkea. Lausumalla ei X:n mukaan ole kuitenkaan tarkoitettu, että taidekäsityöt tai taideteollisuuden tuotteet kategorisesti olisi suljettu tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Näiden kuten kaikkien muidenkin teosten osalta suoja ratkaistaan tapauskohtaisesti.

Lausuntopyynnössä viitataan korkeimman oikeuden ratkaisuihin ja tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa suoritettuun teosarviointiin. Muun muassa seuraavien tuotteiden on katsottu nauttivan tekijänoikeussuojaa: rannekoru (KKO 1962 II 60), ryijy (KKO 1971 II 4), korut (KKO 1980 II 3), kangas (tekijänoikeusneuvoston lausunto 1993:5), koru (lausunnot 1988:6, 1991:2, 1993:16), etiketti (lausunto 1994:3), lautapelin säännöt ja pelilauta (lausunto 1994:7), kokoontaitettava tuoli (lausunto 1995:7), ravintolan sisustus (lausunto 1995:18), kangasmalli (lausunto 1989:6) ja tyyllitelty pikkutyttö-piirros (lausunto 1991:4).

Lausuntopyynnön mukaan sen kohteena olevat tuotteet osoittavat vähintään yhtä suurta omaperäisyyttä kuin edellä mainituissa ratkaisuihin tarkoitettujen teokset.

X pyytää tekijänoikeusneuvostoa vahvistamaan, että kukkatelineet ja valosarjojen kehikkoina olevat hahmot ovat tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia.

Lausuntopyyntöön on liitetty kukkatelineiden ja valosarjojen kehikkojen esitteet. Lisäksi tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu yksi maahan pystytettävä kukkateline.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Säännöksen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan teos voi olla esimerkiksi kuvataiteen teos taikka taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin säännöksen esimerkkiluettelossa mainittuna teoslajina.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostasoa. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia.

Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Itsenäistä teossuojaa saadakseen myös teoksen osan on yllettävä teostasoon.

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe ja aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Uudenlaisessa ilmaisumuodossa ideat, aiheet ja tiedot ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä säädetään tekijänoikeuden sisällöstä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteista

Lausuntopyynnössä tarkoitettut tuotteet kuulunevat tekijänoikeuslain 1 §:n teoslajiluettelossa lähinnä taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteisiin. Tekijänoikeuslain valmistelutöissä todetaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista, ettei ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisena teoksena. Mietinnössä korostetaan, että asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset olisi tällöin asetettava verraten korkealle. (komiteamietintö 1953:5, s. 45)

Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet voivat saada mallioikeuslain mukaista suojaa. Tekijänoikeuslain 10 §:n mukaan tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus huolimatta siitä, että teos on rekisteröity mallina.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä voidaan taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita koskeneina esimerkkeinä teosarvioinnista mainita ratkaisut 1948 II 464 ja 1971 II 4. Korkeimman oikeuden tapauksessa 1948 II 464 liikkeenharjoittaja oli, käyttäen mallina yhtiön suunnittelemaa ja valmistamaa kattovalaisinta, teettänyt useita samanlaisia valaisimia ja myynyt niitä. Yhtiön kanne tekijänoikeuden rikkomisesta hylättiin, koska ollut näytetty, että yhtiön valmistama valaisin olisi sellainen omaperäinen taidetyöteos, jonka muuntelemiseen ja levittämiseen yhtiöllä oli yksinomainen oikeus. Ratkaisussa 1971 II 4 pidettiin tekstiilitaiteilijan sommittelemaa ryijyä sellaisena taiteellisenä teoksena, jota tarkoitettiin tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:n 1 momentissa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi esimerkiksi lausunnossaan 1997:4, että lausuntopyynnön kohteena oleva valaisin oli teos. Neuvoston mukaan valaisimen omaperäisyys ilmeni sen eri osista muodostuvassa kokonaisuudessa, muun muassa siinä, että valaisimen jalkaan oli yhdistetty perinteisen varjostinosan tilalle valoa ympäristöön levittävä siipimäinen osa. Myös valaisimen veistoksellisuus korosti sen omaperäisyyttä. Sen sijaan esimerkiksi lausunnossaan 1995:4 tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei lausuntopyynnön kohteena oleva heijastinranneke ollut teos. Lausunnossaan 1997:7 tekijänoikeusneuvosto puolestaan totesi, etteivät lausuntopyynnön kohteena olevat horoskoopikorit eronneet esikuvinaan olleista eläinradan symboleista siinä määrin, että niiden olisi voitu katsoa yltävän teostasoon.

Lausuntopyynnön kohteena olevat kukkatelineet ja valaisinkehikot

Lausuntopyynnössä tarkoitetut kukkatelineet ovat maahan pystytettäviä amppelilineitä, seinäamppelilineitä ja seinäruukkulineitä.

Maahan pystytettävä amppeliline muodostuu putkipylvästä ja sen yläpäästä eri suuntiin yläkautta kaareutuvista amppelikaarista. Kunkin amppelikaaren päähän on tehty silmukka. Telineitä on saatavana kolmella ja kuudella amppelikaarella. Kuusihaaraisen telineen amppelikaaret kaareutuvat keskenään samassa tasossa, kun taas kolmihaaraisen telineen kaaret kaareutuvat keskenään eri tasoissa.

Yksihaarainen seinäamppeliline muodostuu kiinnityskappaleesta ja siitä yläkautta kaareutuvasta amppelikaaresta. Kolmihaaraisessa seinäamppelilineessä amppelikaaria on kolme ja niistä keskimmainen kaareutuu muita korkeammalle.

Seinäruukkulineet muodostuvat kiinnityskappaleesta, 1-3 amppelikaaresta sekä kunkin amppelikaaren päässä olevasta

ruukkukorista. Yksiruukkuista telinettä on saatavana alakautta kaareutuvalla amppelikaarella taikka ylöspäin taipuvalla kaarella. Kaksiruukkuisessa telineessä toinen kaari taipuu alakautta ja toinen kaari taipuu ylöspäin. Kolmiruukkuisessa telineessä reunimmaisten ruukkujen kaaret ovat alakautta kaareutuvia ja keskimmäinen ruukku sijaitsee muita ruukkuja ylempänä, ylöspäin kaareutuvan amppelikaaren päässä.

Valosarjojen kehikot niihin kiinnitettäviksi tarkoitettujen lamppusarjojen kanssa muodostavat erilaisia hahmoja, kuten esimerkiksi ketun, linnun, kuusen ja tähden.

Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan lausuntopyynnön kohteena olevat kukkatelineet ilmentävät ideaa sijoittaa kukkaruukkuja eri tavoin kaareutuvien putkien päähän. Valosarjojen kehikot puolestaan toteuttavat ideaa saada valosarjat näkymään tietyn hahmon muodossa. Nämä ideat sinänsä eivät voi saada tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan sekä kukkatelineet että kehikot toteuttavat edellä mainittuja ideoita suhteellisen pelkistetyllä ja tavanomaisella tavalla.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät lausuntopyynnön kohteena olevien kukkatelineiden tai kehikkojen ilmenemismuodot ole riittävän omaperäisiä, jotta niitä voitaisiin pitää tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina.

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston yleisjaostossa, johon ovat kuuluneet puheenjohtaja Niklas Bruun, varapuheenjohtaja Mikko Könkkölä ja jäsen Arja-Hannele Lilja.